

УДК 370.1+371.49

**ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ
ТА ПАТРІОТИЗМУ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

(З досвіду виховної діяльності

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР)

Пономарьова Г.Ф.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради*

У статті розглядаються питання громадянського виховання сучасної студентської молоді через усвідомлення єдності становлення громадянської компетентності крізь призму формування духовної культури, а також надається аналіз програми з виховання громадянської культури та патріотизму у студентів вищих педагогічних навчальних закладів, розкривається її мета, завдання, принципи, педагогічні умови, зміст, форми і засоби виховної діяльності.

Ключові слова: громадянське виховання, громадянська культура, патріотизм, духовна культура, студенти вищих педагогічних навчальних закладів.

**ВОСПИТАНИЕ ГРАЖДАНСКОЙ КУЛЬТУРЫ И ПАТРИОТИЗМА
СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ
УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ**

(Из опыта воспитательной деятельности

КУ «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия» ХОС)

Пономарева Г.Ф.

В статье рассматриваются вопросы гражданского воспитания современной студенческой молодежи путем осознания единства становления гражданской компетентности через призму формирования духовной культуры, а также дается анализ программы по воспитанию гражданской культуры и патриотизма у студентов высших педагоги-

ческих учебных заведений, раскрывается ее цель, задания, принципы, педагогические условия, содержание, формы и средства воспитательной деятельности.

Ключевые слова: гражданское воспитание, гражданская культура, патриотизм, духовная культура, студенты высших педагогических учебных заведений.

**EDUCATION OF CIVIC CULTURE AND PATRIOTISM AMONG
STUDENTS OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATIONAL
ESTABLISHMENTS**

**(The experience of educational activities Municipal establishment
«Kharkiv humanitarian-pedagogical Academy»
Kharkiv regional Council)**

Ponomareva H.F.

This article deals with the modern civic education students through the understanding of the formation of the unity of civic competence in the light of the formation of spiritual culture, and provides analysis of the education program of civic culture and patriotism in students of higher educational institutions, revealed her goal zavdvnnaya, principles and pedagogical conditions, content, form and means of educational activities.

Keywords: civic education, civic culture, patriotism, spiritual culture, students of higher educational institutions.

Деїдеологізація країни поставила перед освітою нові проблеми: відсутність патріотичних почуттів (особливо у підростаючого покоління), незнання своїх коренів, своєї культури, неспроможність зрозуміти й прийняти своєрідність інших культур. Тому сьогодні все більш актуальною стає теза про відродження духовності, виховання громадянськості і патріотизму, які тісно пов'язані з формуванням національних (патріотичних) та інтернаціональних (загальнолюдських) почуттів, необхідних для співпричетності до цінностей людської Культури.

У сучасних умовах удосконалення та реформування системи вищої освіти важливим питанням є відродження культурно-духовних здобутків вищої школи, перехід до культуротворчої системи освіти

в цілому. Необхідність такого оновлення пов'язана з тим, що тільки піднявшись на вершину національної культури, людина може розкрити для себе загальнолюдські цінності, навчитися розуміти і поважати культурно-духовну спадщину і досягнення інших народів. Щоб бути патріотом, любити Батьківщину, необхідно відчутти духовне життя народу, творчо укріпити себе в ньому. Щоб бути гідним звання громадянина, необхідно прийняти мову, історію держави, правосвідомість, світобачення як свої власні.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Громадянськість і патріотизм є аспектами духовної культури особистості, тому рішення проблеми громадянсько-патріотичного виховання знаходиться в площині формування духовної культури підростаючого покоління, яку ми розглядаємо як складну інтеграційну особову властивість, що включає гуманістичні компоненти базової культури особистості в їх духовній цілісності. Ідея особистості в контексті культури дає напрям духовному життю індивіда. Функцію смислоутворювального механізму тут виконує духовна культура. Процес виховання громадянськості і патріотизму, таким чином, тісно пов'язаний з процесом особистого становлення індивіда і спрямованістю його культурної діяльності на етичній основі. Духовна культура стає базовою властивістю особистості, що визначає гуманні форми її буття в сучасній культурі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.

Про наявність різноманітних засобів і шляхів формування громадянської культури говорять багато науковців: і соціологи, і філософи, і психологи, і педагоги. Проблемі *формування духовно-етичного компоненту громадянсько-патріотичного виховання* в педагогічному процесі присвячена низка наукових досліджень П. Симонова, Я. Єршова, О. В'яземського, А. Кузіна, а саме: зміцнення духовних зв'язків з навколишнім середовищем (як природнім так і соціальним), формування стійкого інтересу до історичного минулого свого народу і народів своєї країни, формування фундаментальних потреб та ін.

Ціннісно-смісловий підхід у формуванні духовності розглядають Г. Аванесова, А. Арсеньєв, Б. Братусь, Л. Буєва, З. Лекторський, Б. Лихачов, В. Слободчиков, С. Соловейчик, С. Рубінштейн, В. Шердаков, Н. Щуркова), роблячи акцент на включеності людини в світ культури, на етичному самовдосконаленні.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

На початку нового тисячоліття питання громадянства, громадянського суспільства, історичної спадщини, правового і духовного виховання набули особливої актуальності. Загострення соціально-політичної ситуації в Україні, зміна парадигми суспільного розвитку помітно підвищили інтерес суспільства до свого історичного коріння, зросла роль історичної свідомості. Разом із тим виникли прогалини в уявленні народу про своє минуле. Досвід останніх десятиліть ще раз показав, що неучтвом має з основних питань історії неминуче робить їх об'єктом маніпуляції в руках спритних політиків. Безперечно, авторитет історії – явище не постійне. Відображаючи процес розвитку людського суспільства, історія завжди була тісно пов'язана з політикою, володарі завжди прагнули підпорядкувати її собі, нав'язати народу своє трактування минулого. І це заважало історії перетворитися на науку, робило її власницею і служницею політики. Але як би там не було, досвід розвитку людства виділяє, особливо переконливо в сучасному суспільстві, історичну свідомість народу як важливу рушійну силу суспільного розвитку [5].

Звернемо увагу і на те, що історія, її аналіз, трактування, оцінки осіб, узагальнення, що робляться вченими на основі досліджень, тільки тоді стають рушійною силою в суспільстві, коли вони затверджуються в свідомості народу. А це неможливо без активної, дієвої участі в освітньому процесі викладачів ВНЗ, які виявляються сполучною ланкою між академічною наукою і народом. Він, викладач, уміє доносити великі революційні ідеї до майбутніх фахівців, які знаходять надалі свій вірний життєвий шлях [4].

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Метою статті є усвідомлення єдності становлення громадянської компетентності крізь призму формування духовної культури, а також

аналіз програми з виховання громадянської культури та патріотизму у студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Наша країна переживає складний етап в своїй історії. Відкинувши радянську модель розвитку, суспільство опинилося на шляху пошуку альтернативних варіантів, апробації нових принципів ведення економіки, організації влади, формування нових підходів у галузі освіти тощо. Разом з інноваційними, теоретично обґрунтованими рішеннями все ще залишається, на жаль, і традиційний горезвісний метод проб і помилок. І, мабуть, найнебезпечніше, те, що викликає глибоку тривогу – це невміння керівників, що опинилися на капітановому містку суспільства і держави, за великою кількістю поточних, повсякденних завдань, бачити проблеми, які мають стратегічне значення, в гонитві за технологіями сьогохвилинного успіху враховувати глибинні процеси і тенденції [3].

Громадянська самосвідомість – найважливіша частина суспільної свідомості, в якій сконцентровано уявлення суспільства, окремих його членів про самих себе, про свої соціальні ідеали, цінності, сутність, цілі, орієнтири на майбутнє тощо. Громадянська свідомість – це свідомість члена громадянського суспільства, хоча воно, як затверджують інші знавці, нашій в країні не склалося. Проте це зовсім не зменшує сенсу громадянського виховання. Кожен громадянин, обізнаний зі своїми правами та обов'язками перед суспільством, – це активний поборник створення громадянського суспільства [13].

Громадянськість невід'ємна від патріотизму – відданості Батьківщині. Не можна бути справжнім громадянином своєї країни, якщо ти не її патріот. Але громадянськість – не тільки любов до рідної землі, але й правильне, цивілізоване та свідоме виконання своїх громадянських обов'язань, засвоєння політичної і правової культури, уміле використання своїх прав і обов'язків [2].

Патріотизм відіграв значну роль на різних етапах вітчизняної історії, допомагаючи згуртувати народні маси для захисту Батьківщини від іноземних загарбників. Він актуальний і сьогодні, коли країна переживає нестабільність і ще далеко не подолані сепаратистські тенденції.

Ураховуючи зазначене, важливим н сьогодні залишається питання про співвідношення громадянськості і патріотизму у виховній роботі із студентською молоддю. Звичайно, і те й інше треба підсилювати, удосконалювати, адаптувати до сучасних умов. Важливо не протиставляти ці поняття, напрями у виховній роботі, а знайти міру їх поєднання. Патріотизм будь-якого рівня: місцевого, регіонального, національно-етнічного або такого, що скріплює, цементує все співтовариство великої країни як єдине ціле – немислимий без усвідомлення прав і обов'язків громадян саме України [12].

Звичайно, проблеми, пов'язані з громадянським вихованням, не лежать на поверхні. Їх треба виявляти, досліджувати. І тут кожен педагогічний, науковий колектив, державна або суспільна структура, політична партія і рухи можуть знайти для себе відповідну нішу.

Серед тих, хто веде такий пошук, – науковці, педагоги, співробітники КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР, в якій упроваджено інноваційну програму з виховання громадянської культури і патріотизму. Здійснюються соціальні проекти, які дозволяють вирішувати завдання виховання та освіти молоді комплексно, з ухилом на формування громадянських якостей, духовної культури студентської молоді.

Стрижнем усієї системи виховання в Україні є національна ідея, що відіграє роль об'єднувального, консолідуючого чинника в суспільному розвитку [4]. В умовах вищого навчального закладу формування всебічно освіченої, компетентної, толерантної, патріотичної особистості відбувається з обов'язковим урахуванням загальнолюдських цінностей, передусім таких, як: висока повага до закону; пошана до національних цінностей інших народів; права людини на життя, гідність, безпеку, рівні можливості; право на свободу думки, совість, вибір конфесії, участь у політичному житті; обов'язки, що виражаються в повазі до державної демократично обраної влади, національних меншин та їхніх культур тощо [14, с. 64].

Ці ідеї були покладені в основу Програми з виховання громадянської культури і патріотизму у студентів вищих педагогічних навчальних закладів:

- формування свідомого громадянина, патріота, професіонала, тобто людини з властивими особистісними якостями і рисами характеру, світоглядом і способом мислення, почуттями, вчинками і поведінкою, спрямованими на саморозвиток і розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні;

- підготовка студентської молоді до життя в демократичній правовій державі, громадянському суспільстві;

- формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, яка дає можливість майбутньому педагогу відчувати себе морально, соціально, політично і юридично дієздатною і захищеною.

Для досягнення зазначених цілей слід сформувати у студентів стійкі уявлення про світ, про суспільство, про державу і її інститути, про найважливіші соціальні зв'язки і відносини, про політичні і правові засоби регулювання життя людей.

Цілі програми конкретизуються через систему **завдань**:

- удосконалювати систему громадянського виховання, що забезпечує розвиток України як вільної, демократичної держави;

- сприяти оволодінню молодим поколінням з особливими потребами знаннями про права і обов'язки людини, про державу, про вибори;

- формувати здатність критично мислити, аналізувати політичну ситуацію, протистояти антиморальним впливам, співпрацювати з іншими людьми;

- сприяти будь-якій діяльності у сфері освіти і виховання, спрямованої на громадянський розвиток молоді, його формування як патріота своєї Вітчизни;

- виховувати повагу до закону, норм колективного життя;

- розвивати громадянську відповідальність як найважливішу рису особистості, що виявляється в турботі про благополуччя своєї країни, збереженні людської цивілізації;

- формувати почуття національного рівноправ'я, повагу до культури і прав інших, віротерпимість;

- створити оптимальні умови для вияву ініціативи, творчості, бажання брати участь у суспільно-політичному житті;

- уводити молодь з особливими потребами у світ високих етичних і політичних ідей, спонукати до вчинків і дій, гідних інтелігентної людини;

- формувати національну свідомість, почуття приналежності до рідної землі, народу, визнання духовної єдності поколінь, культурної спадщини;

- виховувати почуття патріотизму, відданості, служіння Батьківщині, поваги до Конституції України, законодавчої сфери, державної мови;

- формувати повагу до таких цінностей, як свобода, рівноправ'я, справедливість;

- розвивати політичну культуру засобами громадянської освіти, дати знання про політичну систему і владу на всіх рівнях суспільного життя, про закони і законодавчу систему.

Принципи, покладені в основу організації виховної роботи зі студентами з формування громадянської культури і патріотизму:

- гуманізації взаємин вихователів і вихованців, викладачів і студентів, педагогічного середовища;

- особистісного підходу у вихованні;

- визнання особистості людини, що розвивається, вищою духовною, соціальною і педагогічною цінністю;

- орієнтація на розвиток особистості як на мету, результат і показник ефективності виховної роботи;

- ненав'язливості і доступності пропонованого студентам матеріалу, що містить інформацію, здатну виховувати визначені програмою якості, сформувати знання;

- рівних можливостей, що не допускає жодних переваг одних студентів перед іншими;

- системного підходу до оцінки особистості студентів, до організації виховних заходів, до єдності методичного керівництва і етапності досягнення результатів;

- зв'язку з практичною діяльністю: формування навичок соціальної взаємодії, самодіяльності в різноманітних ситуаціях громадянського життя на основі глибоких національно-патріотичних почуттів;

- орієнтації на позитивні соціальні дії: єдність педагогічного керівництва і творчої, самостійної діяльності молоді, формування позитивного образу громадянина, зацікавленого у вирішенні соціально-політичних і правових проблем життя суспільства;

- добровільності – створення можливості для студентів брати участь у всіх заходах на основі вибору переважних форм роботи;

- комплексності і взаємопогодження – всі дії повинні бути узгоджені, здійснюватися в комплексі та не суперечити одна одній;

- гармонізації суспільних, групових і особистих інтересів.

Педагогічні умови виховання громадянської культури та патріотизму у студентів ВНЗ:

- спрямованість на реалізацію принципу особистісно-якісного підходу в навчально-виховний процес вищого навчального закладу;

- відновлення єдності громадянської, професійної та особистісної позицій, розкриття їхнього органічного взаємозв'язку;

- використання потенціалу навчальних дисциплін, зміст яких пов'язаний з відносинами людини й суспільства, посилення цього аспекту при викладанні психології як дисципліни, що розкриває не тільки змістовні, але й ціннісні основи людського існування, ставить особистість перед необхідністю усвідомити й упорядкувати свої відносини із соціальним середовищем, з окремими соціальними інститутами, із суспільством у цілому;

- включення в навчальний процес різноманітних форм роботи зі студентами за умови насичення цих форм роботи цікавими завданнями, поглиблення проблемного поля обговорюваних питань, залучення самих студентів до їх організації;

- необхідність включення в систему виховної роботи заходів, тематика яких пов'язана з принципами побудови демократичного суспільства, його правовими основами, роллю закону в державі та в житті людини;

- розкриття перед студентами ВНЗ взаємозв'язку соціальної й державної складових їх майбутньої професійної діяльності, безпосередньої залежності ступеня інтеграції в громадські зв'язки й відносини від якості їхньої фахової підготовки;

- підвищення рівня ознайомлення студентів ВНЗ зі змістом громадянських якостей, що описують відносини людини із суспільством, формування потреби особистості у виявленні сутності цих відносин.

Основні види діяльності студентів, що реалізуються в межах цієї програми:

- *пізнавальна* (збагачує уявлення студентів про навколишню дійсність, формує громадянський світогляд, розширює кругозір);

- *ціннісно-орієнтована* (розкриває молодому поколінню духовні та соціально значущі цінності, орієнтує їх на соціально бажану поведінку і прийняття активної громадянської позиції);

- *художньо-мистецька* (дозволяє реалізувати індивідуально-творчі задатки і здібності);

- *вільне спілкування* (організація взаємозбагачувального дозвілля студентів Центру з особливими потребами і виведення на педагогіку відносин);

- *ігрова* (створює емоційно-пізнавальний фон, розвиває потребу в соціальній взаємодії, дозволяє в емоційно привабливій формі засвоїти знання, форми і способи поведінки, сформувані ставлення до Батьківщини і кожної окремої людини).

При організації діяльності студентів враховується необхідність опори на цілісну структуру: потреби – мотив – мета – засоби – реалізація – результат.

Програма з виховання громадянської культури і патріотизму передбачає таку організацію діяльності з громадянського виховання особистості (формування громадянськості і становлення активної громадянської позиції):

- поєднання перспективності та актуальності запланованих видів роботи;

- різноманітність змісту, форм і методів, оптимальне поєднання інформованості та організації діяльності студентської молоді;

- реальне врахування вікових та індивідуальних особливостей студентів, рівня їхньої підготовленості до умов життя;

- громадянська освіта не нав'язується «зверху», а передбачає особистісну зацікавленість учасників педагогічного процесу в цій діяльності;

- наступність, систематичність і послідовність в організації процесу громадянського виховання особистості;
- підтримка самостійності і створення вільної атмосфери, розвиток індивідуальної і колективної сприйнятливості;
- цілеспрямованість і конкретність виховних завдань;
- гнучкість плану, можливість змінювати тривалість і послідовність видів роботи, форм занять.

Заходи, що рекомендуються учасникам виховного процесу:

- оформлення приміщень з використанням елементів декору кольорів Державного Прапора України;
- підготовка статей, рефератів, заміток з історії української державності, літературних біографій, що розповідають про героїв свого краю, які є прикладом вияву громадянської позиції;
- виготовлення наочних матеріалів – стінних газет, коротких біографій тощо;
- створення тематичних журналів;
- постановка театралізованих вистав;
- проведення культурно-масових і спортивно-масових заходів, присвячених видатним представникам української інтелігенції, науки, культури, спорту та історичним датам;
- проведення конкурсів газет, журналів, статей, рефератів та ін. з визначенням переможців і нагородженням;
- використання на заняттях відповідного термінологічного словника.

Форми роботи зі студентами: лекції; конференції; семінари; колоквіуми; круглі столи; кураторські години; музейна і краєзнавча робота; фестивалі та свята; екскурсії; конкурси творчих робіт; дискусії; рольові ігри; форуми; дебати; твори на громадянську тематику, наприклад, «Яким я уявляю справжнього громадянина», «Як громадяни повинні ставитися до своєї країни», «Національне відродження – благо для України?» тощо.

Пошук і впровадження нових дієвих форм роботи зі студентами дозволяє зробити процес громадянського виховання більш привабливим.

Навчальні посібники з цієї актуальної проблеми, підготовлені в КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія», схвалені Міністерством освіти як програми і методичні рекомендації для майбутніх викладачів ВНЗ у справі формування громадянської культури і патріотизму, дають можливість прослідкувати сучасні механізми реалізації народовладдя, починаючи з їх історичного коріння і виходячи на актуальні проблеми наших днів.

Виховання громадянськості, вироблення цивільних позицій – центральна ланка проблеми формування поколінь. Вихідною позицією, одним із основоположних завдань будь-якої суспільної системи при цьому було і залишається утвердження в свідомості об'єднаних нею мас відчуття приналежності до даного співтовариства [7].

По мірі виникнення націй, утворення держав, у ході захисту їх від іноземних вторгнень зароджується і розвивається патріотизм як етична норма, і на її основі – напрям у духовному житті. Другий напрям, що має схожі цілі, покликаний формувати у громадян відношення до суспільства, Вітчизни, припускає не просто відданість країні і народу, але й свідому включеність у суспільне життя, активність у виконанні свого громадянського обов'язку. Це – формування громадянськості, цивільне та правове виховання [1].

У епохи, коли справами суспільства заправляла вельми нечисленна еліта, величезні маси народу через своє безправ'я, неуцтво і неорганізованість виявлялися усуненими від вирішення багатьох доленосних питань. Проте в розвитку цивілізації і посиленні ролі народних мас в історичному процесі значення громадянськості як мети виховання помітно зростає. На виховання громадянськості спрямовані зусилля органів влади, що відповідають за ідеологію, освіту і виховання, а також засобів масової інформації та політичних партій [6].

Однією з можливих причин, що гальмують вирішення означених проблем, слід назвати відсутність належної уваги спільноти до формування громадянськості, формування єдиної багатонаціональної країни. Треба сказати, що термін «громадянин» як форма звернення людей один до одного за радянських часів практично не вжився, за виключенням хіба що міліції при затриманні сумнівних осіб або по відношенню до обвинувачених у ході судових процесів. В усіх інших випадках домі-

нувало звернення «товариш». Звичайно, у будь-якому випадку малося на увазі, що патріот є дійсним громадянином. Значна частка істини в цьому безумовно була. Але далеко не вся.

Отже громадянин – діяльна фігура, суб'єкт, який має свою думку, безпосередньо сам або через представників здійснює управління країною. Наскільки він компетентний у своїх правах? Наскільки вміло ними користується? Чи правильно і відповідально виконує свої обов'язки? Питання непрості, відповідь на них залежить від рівня культури у різних площинах: культури особистості, поведінки, мислення, спілкування, а також етичної, правової, політичної і естетичної. Таким чином, розвиток культури – проблема не тільки соціальна і духовна, але й педагогічна. Культура громадянина багато в чому зумовлює умови соціального середовища, зовнішньої дії, вона формується у процесі становлення особистості і суспільства в цілому, і цей процес має бути керованим [4].

Що потребує сьогодні наше стабільне суспільство, щоб зберегти країну? Ліквідації дефіциту патріотизму? У цьому напрямі робиться немало. Ще на шкільній лаві діти вивчають мову, історію рідної країни. Далеко за межі школи виходила державна програма «Духовний розвиток особистості».

Необхідні зміни у самій стратегії виховання підростаючих поколінь і всіх українців. Вони зумовлені ситуацією, що склалася, – розпадом країни, наявністю відцентрових, сепаратистських тенденцій і настроїв, які до цього часу, не вдається подолати. Сьогодні як ніколи важливо змістити акценти, перенести центр тяжіння на громадянське виховання, на затвердження єдності і згуртованості народу на базі приналежності до однієї великої держави, спільної системи державних і суспільних інститутів, державі, що виступає як гарантія свобод громадян і партнер громадянського суспільства [8, 10].

Мова йдеться про формування громадянськості як інтеграційної якості особистості, що дозволяє їй відчувати себе юридично, соціально, етично і політично дієздатним членом суспільства і громадянином держави. Громадянськість – це не тільки любов до землі батьків, не тільки і не стільки платонічне відчуття. Це усвідомлена життєва пози-

ція, що виражається в активній, свідомій діяльності в ім'я принципів, що знаходяться в її особі [5, 11].

Висновки й перспективи подальших розвідок з даного напрямку.

Досвід показує, що громадянське виховання не можна відривати від інших напрямів і форм виховної діяльності, і тим більше протистояти їм. Для виключення подальшого погіршення стану необхідно повернути країну на шлях самобутнього духовно-етичного розвитку. Тільки так можна протистояти ворожій ідеології. Це необхідно покласти в основу громадянсько-патріотичного виховання молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С.124-129.
2. Вишневський О. Сучасне українське виховання: Пед. нариси / О. Вишневський // – Львів, 1996. – 235 с.
3. Грабовська І. Проблема засад дослідження українського менталітету та національного характеру / І. Грабовська // Сучасність. – 1998. – № 5.
4. Дзюба І. Між культурою і політикою / І. Дзюба. – К : Сфера, 1998. – 374 с.
5. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст / О. Забужко // – К : Факт, 1993. – 156 с.
6. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність (лінгво-культурологічна концепція). – Від Олександра Потебні до теорії мовного релятивізму / Р. Кісь // - Львів : Літопис, 2002. – 303 с.
7. Кукушкин В.С. Теория и методика воспитательной работы: уч. Пособие / В. С. Кукушкин. – Ростов- на-Дону: Издательский центр Мао Т. – 2002, – 320 с.
8. Культурне відродження в Україні. – Тернопіль, 1993.
9. Нариси історії української інтелігенції: У 3-х т. – К., 1994.
10. Методика воспитательной работы / Под ред. В.А. Слостенина. – Москва : Academa, 2002. – 114 с.
11. Українська народність: нариси соціально-економічної і етнополітичної історії. - К., 1990.
12. Сухомлинська О. Рефлексії про генезу духовності в контексті виховання : на шляху до синтезу парадигм / О. Сухомлинська // – Історико-педагогічний альманах. Вип. 1. 2005. – С. 5-20.

13. Шевченко Г. Духовність і цінності життя / Г. Шевченко // Духовність особистості: методологія, теорія, практика. – Вип 5. – С. 3-15.
14. Огородник Л. Становлення системи громадянського виховання в умовах розвитку української державності / Л. Огородник// Проблеми освіти : Наук.-метод. Зб. – К.: Наук.- метод. Центр вищої освіти, 2001. – вип.26. – С. 64.

УДК 378.147.091.87

**THE DEVELOPMENT OF THE FUTURE TEACHER'S SELF-
EDUCATION, COMPETENCE AS A COMPONENT
OF PROFESSIONAL COMPETENCE**

Репко І.Р.

*Communal establishment «Kharkiv humanitarian and pedagogical
academy» of the Kharkiv Oblast Council*

**РОЗВИТОК САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЯК СКЛАДОВОЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ**

Репко І.Р.

У статті розглянуто визначення понять «професійна компетентність», «самоосвітня компетентність». Проаналізовано групи факторів розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів. Визначено основні умови роботи педагогічних ВНЗ щодо розвитку самоосвітньої компетентності як складової професійної компетентності майбутніх педагогів.

Ключові слова: професійна компетентність, самоосвітня компетентність майбутнього педагога, розвиток професійної компетентності майбутніх педагогів, складові професійної компетентності майбутніх педагогів, фактори здійснення самоосвіти студентів.